

آیا در قضیه یوم الدار، فرزندان عبد المطلب از 17 نفر تجاوز می کرد؟

سوال کننده: علی علوی، عاشق اهل بیت و فدایی اهل بیت

توضیح سؤال:

یکی از احادیثی که به حدّ تواتر از شیعه و سنّی روایت شده و از مهم ترین دلایل اثبات ولایت امیر المومنین علیه السلام به شمار می آید، حدیث یوم الدار است. رسول گرامی اسلام صلی الله علیه وآله وسلم، خویشان و نزدیکان خود از فرزندان عبد المطلب را که در آن روز حدوداً چهل نفر بودند، در خانه خود جمع و رسالت خود را به همراه خلافت امیر المؤمنین علیه السلام به آن ها اعلام کرد.

برخی از مخالفین؛ از جمله ابن تیمیه حرّانی اشکال کرده اند که این روایت، جعلی و موضوع است؛ زیرا فرزندان عبد المطلب در آن روز به چهل نفر نمی رسید؛ بلکه از 17 نفر تجاوز نمی کرد.

شما چه جوابی از این شبهه دارید؟

پاسخ اجمالی:

1. اساسی ترین پاسخ این است که اگر چه روایاتی در اثبات چهل نفر بودن وجود دارد اما تعداد افراد حاضر در خانه حضرت هیچ دخالتی در اصل موضوع ندارد.

2. ابن تیمیه می گوید: «این روایت از روایات کذب بوده و لذا در هیچ کتاب معتبر روایی نیامده».

أن بني عبد المطلب لم يبلغوا أربعين رجلاً حين نزلت هذه الآية ... هذا الحديث كذب عند أهل المعرفة بالحديث ... ولهذا لم يروه أحد منهم في الكتب التي يرجع إليها في المنقولات.

منهاج السنة، ابن تیمیه، ج 7، ص 302.

3. با ذکر بعضی از منابع روایی معتبر اهل سنّت همچون: «مسند احمد حنبل» که حدیث انذار را نقل کرده اند، عدم صحت ادعای ابن تیمیه ثابت می گردد.

... ففعلت ما أمرني به، ثم دعوتهم له و هم يومئذ أربعون رجلاً يزيدون رجلاً أو ينقصونه، فيهم أعمامه أبو طالب و حمزة و العباس و أبو لهب ...

تاریخ الطبری، ج 2، ص 62 و الكامل فی التاریخ، ج 1، ص 487.

5. تصحیح سند روایت یوم الدار.

الف: ابن جریر طبری طبق نقل متقی هندی در کنز العمال، ج 13، ص 128، رقم 36408.

ب: هیثمی در مجمع الزوائد، ج 8، ص 302.

پاسخ تفصیلی:

اصل این شبهه از ابن تیمیه مطرح گردیده است، او در کتاب خود برای ردّ حدیث یوم الدار که به حدّ تواتر رسیده است میگوید:

أن بني عبد المطلب لم يبلغوا أربعين رجلاً حين نزلت هذه الآية

فرزندان عبد المطلب به هنگام نزول این آیه (انذر عشیرتک الاقربین) هرگز به چهل نفر نرسیدند (پس این که می گویند رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چهل نفر از عبدالمطلب را در خانه خود جمع کرد دروغ است پس اصل حدیث یوم الانذار دروغ است)

منهاج السنة ، ابن تیمیه ، ج 7 ، ص 302 .

اساسی ترین پاسخ :

پاسخ اساسی به این شبهه ابن تیمیه که تعداد فرزندان عبدالمطلب چهل نفر نبودند این است که : اگر چه روایاتی صحیح و معتبر در متون اهل سنت مبني بر چهل نفر بودن آنها وجود دارد که در ذیل خواهد آمد و نیز در بعضی از روایات به حدود چهل نفر و یا سی نفر اشاره شده است که در حقیقت این ها همه می رساند که تعداد افراد در اصل موضوع هیچ نقشی ندارد و اهمیت مطلب در تعداد افراد حاضر در مجلس نیست ؛ بلکه نکته اساسی در اصل وقوع این ماجرا در خانه حضرت با حضور جمع کثیری از فرزندان عبدالمطلب و معرفی حضرت علی علیه السلام به عنوان خلیفه و وزیر و جانشین خود می باشد ؛ حال خواه تعداد چهل نفر باشد یا سی نفر و یا کمتر و یا بیشتر !

اما «ابن تیمیه» در حقیقت تلاش نموده است تا نوری را که خداوند سبحان بر افروخته را خاموش نماید ؛ غافل از این که خود فرموده است :

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ . الصف / 8 .

از این رو ، گاهی با ایجاد شبهه در سند و گاهی در دلالت و متن در صدد بر آمده تا اصل وقوع یکی از مسلم ترین مطالب تاریخی که پس از نزول آیه شریفه « **وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ** » (شعراء / 2144) اتفاق افتاد را انکار نماید ؛ لذا در کتاب خود پیرامون این حدیث متواتر و قطعی الصدور نزد شیعه و سنی می گوید :

هذا الحديث كذب عند أهل المعرفة بالحديث ، فما من عالم يعرف الحديث إلا وهو يعلم أنه كذب موضوع ، ولهذا لم يروه أحد منهم في الكتب التي يرجع إليها في المنقولات ، لأن أدنى من له معرفة بالحديث يعلم أن هذا كذب ...

این حدیث نزد اهل معرفت به احادیث ، کذب محسوب می گردد و کسی نیست که اطلاع و آگاهی به علم حدیث داشته باشد ؛ مگر این که به کذب و دروغ بودن این حدیث علم و یقین پیدا کند ؛ از این رو هیچ يك از آن ها این روایت را در منابع روایی نقل نکرده است

منهاج السنة ، ابن تیمیه ، ج 7 ، ص 302 .

منابعی که حدیث دار را نقل کرده اند :

همین جا لازم است اشاره کنیم که این روایت را احمد بن حنبل در مسند خویش جلد 1 صفحه 111 آورده و هیثمی بعد از نقل این روایت می گوید :

رواه أحمد ، ورجاله ثقات .

مجمع الزوائد ، هیثمی ، ج 8 ، ص 302 .

و نسائی در خصائص ، ص 133 ، حدیث 66 این روایت را آورده است .

همچنین بزّار ، طبرانی در الاوسط آن را به اختصار و ابن إسحاق ، طبري ، طحاوي ، ابن أبي حاتم ، ابن مردويه ، أبي نعیم ، ضیاء المقدسی و بسیاری دیگر این روایت را با سند صحیح ذکر کرده اند .

آیا فرزندان عبد المطلب به چهل نفر نمی رسیدند ؟

رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم در اولین روزهای علنی کردن بعثت خویش حدود چهل نفر (اگرچه در بعضی از نصوص سی نفر و یا مقداری کمتر و بیشتر گفته اند) از فرزندان عبد المطلب را فرا خواند و با آشکار نمودن دعوت خویش شخصی را به عنوان برادر و وزیر و وصی خود تعیین نمود تا به عنوان خلیفه و جانش خود معرفی نماید ؛ اما هر بار که حضرت این اعلام همکاری را بیان نمودند هیچ کس جز علی بن ابی طالب علیهما السلام این دعوت را اجابت نکرد .

ابن تیمیه ، با مطرح کردن این شبهه که تعداد فرزندان عبد المطلب در آن روز به چهل نفر نمی رسیدند ، خواسته است که اصل روایت را از این طریق زیر سؤال ببرد .

حال در این جا به برخی از اسناد و متون تاریخی اهل سنت که هم بر اصل وقوع این واقعه و هم بر چهل نفر بودن افراد شرکت کننده در این مجلس دلالت دارد ، اشاره می کنیم .

اصل روایت :

طبری در تاریخ خود به نقل از امیر المؤمنین علیه السلام می نویسد :

عن علي بن أبي طالب قال: «لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ آيَةُ عَلِيٍّ رَسُولِ اللَّهِ (ص): (وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ) دَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَقَالَ: يَا عَلِيُّ، إِنَّ اللَّهَ أَمَرَنِي أَنْ أَنْذِرَ عَشِيرَتِي الْأَقْرَبِينَ...
اجمع لي بني عبد المطلب حتى أكلّمهم وأبلغهم ما أمرت به.

فعلت ما أمرني به، ثم دعوتهم له **و هم يومئذ أربعون رجلاً يزيدون رجلاً أو ينقصونه**، فيهم أعمامه أبو طالب وحمزة والعباس وأبو لهب ...

چون این آیه شریفه نازل گردید که « و انذر عشیرتک الاقربین » (ای رسول ما ! نزدیکان و اقوام خود را انداز نما) رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم مرا فرا خواند و فرمود : یا علی ! خداوند به من امر فرموده است تا نزدیکان و اقوام خود را انداز نموده (به دین اسلام دعوت نمایم) ...

برو و فرزندان عبد المطلب را برای دعوت نما تا با آنها صحبت نموده و ماموریت خود را به آنان ابلاغ نمایم .
من نیز آنچه را که رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم امر فرموده بود را انجام داده و آنان را برای حضرت دعوت نمودم و **در آن روز تعداد آنان چهل نفر مقداری کمتر و یا زیادتیر بودند** که در بین آنان عمو های رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم ابوطالب و حمزه و عباس و ابو لهب نیز بودند ...

تاریخ الطبری ، ج 2 ، ص 62 و الكامل فی التاریخ ، ج 1 ، ص 487 و البداية والنهاية ، ج 3 ، ص 53 و تفسیر ابن کثیر ، ج 3 ص 363 ، و تاریخ مدینة دمشق ، ابن عساکر ، ج 42 ، ص 48 و الكشف والبيان المعروف بتفسیر الثعلبی ، ج 7 ص 182 و شواهد التنزیل ، ج 1 ص 580 و 420 و 421 و 486 و کنز العمال ، ج 13 ص 131 رقم 36419 ، المعجم الأوسط ، طبرانی ، ج 2 ، ص 276 ، شواهد التنزیل ، حسانی ، ج 1 ، ص 486 و 543 ، 7 و الدر المنثور ، سیوطی ، ج 5 ، ص 97 ، کنز العمال ، متقی هندی ، ج 13 ، ص 128 رقم 36408 .

تصحیح سند روایت :

جمعی از بزرگان علمای اهل سنت که در ذیل اسامی آنها می آید ، سند روایت یوم الدار را تصحیح نموده اند :

1 . ابن جریر الطبری طبق نقل متقی هندی در کنز العمال: ج 13 ، ص 128 ، رقم 36408 .

2 . هیثمی در مجمع الزوائد ، ج 8 ، ص 302 .

3. أبو جعفر اسكافي : شرح نهج البلاغه ابن أبي الحديد ، ج 13 ، ص 243 .

4 . حاكم نيشابوري در مستدرک الصحيحين ، ج 3 ، ص 132 .

5 . ذهبي در تلخيص المستدرک ، در حديثي طولاني .

6 . شهاب خفاجي در شرحش بر كتاب الشفاء از قاضي عياض .

7 . نسيم الرياض ، ج 3 ، ص 35 .

8 . نقل اين روايت (يوم الدار) در كتاب «المختاره» از ضياء مقدسي كه او خود را ملزم مي دانسته كه در كتابش روايتي را نقل

نكند ؛ مگر آن كه از حيث سند صحيح و معتبر باشد گواه ديگري بر صحت و غير قابل خدشه بودن سند اين روايت مي باشد .

كما اينكه بر اين مطلب گروهی شهادت داده اند از جمله : عبدالله بن صديق مغربي در كتاب رد اعتبار الجامع الصغير ، ص 42 .

موقع انتشار

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عج)